

SUVREMENI KOVINSKI NOVAC I NJEMU SLIČNI KOVINSKI OBJEKTI

Autor istražuje i analizira segment suvremenom kovinskom novcu sličnih kovinskih objekata (artefakata) koji se povremeno pojavljuju u novčanom optjecaju zbog različitih razloga.

Legalna izdanja novcu sličnih objekata (lokalnog novca) izrađenih iz kovina, odnosno njihovih slitina kao pomoćnih novčanih sredstava relativno su česta u praksi pojedinih zemalja u sklopu „drobljenja“ novčanoga suvereniteta.

Drugi, češći i opasniji razlog izdanja različitih kovinskih objekata (medalja/žetona) sličnih kovinskom novcu koji je zakonsko sredstvo plaćanja jest prevara korisnika novca i postizanje ekonomskih probitaka.

Globalizacija i njezin utjecaj na monetarnu sferu, zajedničko uređenje monetarne politike u emisiji kovinskog novca, ali i druge promjene u emisiji kovinskog novca radi povećanja njegove potražnje pa time i tezaurizacije, a i neki drugi razlozi, čine potrebnim uvođenje restriktivnih mjera u emisiji kovinskog novca radi zaštite korisnika kovinskog novca i njihovih emitenata.

Ključne riječi: suvremeni kovinski novac, lokalni novac, žetoni, medalje

1. Uvod

Veliki broj emitenata kovinskog novca, mnogo vrsta kovinskog novca te neke druge okolnosti mogu ugrožavati cirkulaciju i uporabu kovinskog novca, a njihove korisnike dovoditi u zabludu, pri čemu oni mogu pretrpjeti i štetu. Inflatorna kretanja te posljedice takve promjene kupovne snage novca dodatno mogu usložnjavati situaciju jer se posljedice inflacije reflektiraju u pojavi novih (većih) apoena kovinskog novca¹ ili rjeđe (ali po posljedicama drastičnije) u potpunoj repudijaciji kovinskog novca,² što rezultira uvođenjem novih apoena kovinskog novca s djelomičnim ili potpuno izmijenjenim izgledom (dizajnom) ili/i izmijenjenom kovinom ili slitinom iz koje su ti apoeni izrađeni u odnosu na prethodno emitiran novac.³ Probleme u svezi s utvrđivanjem autentičnosti kovinskog novca i mogućnosti razlikovanja kovinskog novca koji je zakonsko sredstvo plaćanja od onih kovinskih objekata koji to nisu dijelom mogu činiti i emisijske politike pojedinih država,⁴ koje prvenstveno zbog ostvarenja emisijske dobiti i gospodarenja kovinskim novcem emitiraju djelomično ili potpuno redizajniran apoenski niz kovinskog

¹ Istovremeno se napušta izdavanje manjih apoena, djelomočna repudijacija (odbacivanje) pojedinih apoena kovinskog novca zbog njihove nepodobnosti za novčani promet ili se takvi apoeni kuju i puštaju u prodaju isključivo u numizmatičkim setovima (engl. Mint set te Proof set).

² Najčešće i papirnog novca.

³ Intenzitet tih pojava može biti različit: od manjih izmjena – dodavanje riječi novi/a ispred imena novčane jedinice do usvajanja novog imena novčane jedinice.

⁴ Pretežito su to velike države sa znatnim emisijama kovinskog novca (Sjedinjene Američke Države, Kanada, Australija i neke druge zemlje).

novca. U tu kategoriju mogu se uvrstiti i promjene u emisijskim politikama kovinskog novca, kada jedna vrsta kovinskog novca postaje druga vrsta pa obnaša i druge novčane funkcije.⁵ Ujedno su sve prisutnije emisije prigodnog optjecajnog novca koji je identičan jednom apoenu iz apoenskog niza optjecajnog novca. Pojava novih država koje emitiraju vlastiti kovinski novac dodatno može utjecati na probleme vezane uz cirkulaciju kovinskog novca i razlikovanje tih emisija od objekata koji nisu novac. U otežavanje optjecaja kovinskog novca pripada i „drobljenje“ monetarnoga suvereniteta.⁶ Osim tih legalnih i legitimnih aktivnosti u svezi s emisijom suvremenoga kovinskog novca, velika ugroza cirkulacije kovinskog novca prijeti iz raznih izdanja kovinskom novcu sličnih objekata.

2. Suvremeni kovinski novac

Unatoč pojavi i sve većoj zastupljenosti suvremenih novčanih oblika u novčanom optjecaju, a što je povezano s globalizacijom i razvojem novih tehnologija, danas je ipak još znatna uporaba kovinskog novca. Istina, postoje određene različitosti u zastupljenosti kovinskog novca⁷ u novčanoj masi pojedine zemlje, što je rezultat tradicije, navika, strukture potrošnje, numizmatičkih nakana te nekih drugih okolnosti.

2.1. Vrste suvremenoga kovinskog novca

Suvremeni kovinski novac, ovisno o funkciji koju obnaša, može se svrstati u:

- optjecajni kovinski novac,⁸
- prigodni optjecajni kovinski novac,⁹
- prigodni kovinski novac,¹⁰
- naknadne otkove povijesnog novca (replike),
- pokusne otkove kovinskog novca,
- piefort¹¹ kovanice,
- novac kovan za pojedine kategorije ljudi¹².

⁵ Primjerice SAD, Kanada, Australija, Europska unija i druge države. EU je apoen nominalne vrijednosti 2 eura iz kategorije optjecajnog novca svrstala u kategoriju prigodnog optjecajnog novca (engl. Commemorative Coins) 2004. godine te ga proglasila zakonskim sredstvom plaćanja u zemljama Euro sustava. To je učinjeno nakon prestanka moratorija u svezi s emisijama kovinskog novca nominalne vrijednosti 2 eura, kada taj apoen, osim obnašanja funkcije optjecajnog novca, izmjenom izgleda aversa (jednom godišnje za svaku državu) počinje biti i prigodni optjecajni novac. Na taj se način znatno proširuje i emisijska djelatnost (OJ L 186/1/2005; L9/52/2009; C247/5/2003).

⁶ Primjerice prekomorski teritoriji Velike Britanije (British Antarctic Territory, Bermuda, British Indian Ocean Territory, British Virgin Islands, Cayman Islands, Falkland Islands, Gibraltar, St Helena and Dependencies /Ascension Island and Tristan da Cunha/, Turk and Caicos Islands, Pitcairn Island, South Georgia and South Sandwich Islands) izdaju vlastiti kovinski novac koji je često istih fizičkih i tehničkih svojstava kao i novac V. Britanije, a koji se zbog mobilnosti ljudi može naći i u cirkulaciji na području V. Britanije, gdje nije zakonsko sredstvo plaćanja (www.royalmint.com).

⁷ Kovinski novac zajedno s papirnim novcem (novčanice) čini gotovinski novac.

⁸ Danas je najšire prihvaćen engleski termin Circulation coin.

⁹ Engl. Commemorative Coins.

¹⁰ Engl. Collectors Coins.

¹¹ Fr. Piéfort ili pied-ford, probni otkovi novca na dvostruko debljoj pločici.

¹² Pojedine zemlje radi kontrole novčanog optjecaja za pojedine kategorije stanovništva izdaju novac koji se razlikuje od novca koji je zakonsko sredstvo plaćanja u toj zemlji (primjerice Kuba).

Zbog različitih razloga u optjecaju se u pojedinim državama rjeđe može naći novac s greškama (makulature), novčane pločice¹³ ili iznimno kovničke medalje.

2.1.1. Optjecajni kovinski novac

Optjecajni kovinski novac najzastupljeni je novčani oblik novca u novčanoj masi kovinskog novca. Temeljni razlog tomu jest prometna funkcija toga novca. Primjer Hrvatske, male zemlje s nedugom suvremenom emisijskom djelatnošću, te Europske monetarne unije (EMU),¹⁴ koja dijelom koristi nadnacionalni novac (države Eurostava¹⁵ i države euro područja), mogu to dobro ilustrirati (tablica 1. i 2.).¹⁶

Tablica 1. Emisije hrvatskih kuna i lipa po apoenima i razdobljima

	1 lp	2 lp	5 lp	10 lp	20 lp	50 lp	1 kn	2 kn	5 kn
1993.	57.834.100	17.958.962	42.686.969	63.689.778	25.206.442	51.456.267	49.913.770	19.774.119	4.989.330
1994.	2.003.097	2.001.063	2.005.346	2.000.127	2.072.862	2.001.131	2.000.133	2.000.758	2.001.422
1995.	7.101.000	7.498.000	17.308.000	26.335.500	39.718.500	22.077.000	33.707.000	9.304.000	3.724.000
1996.	2.000.000	2.006.000	2.004.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000
1997.	5.019.000	4.996.000	29.964.000	39.995.500	9.999.000	1.473.000	6.205.000	1.305.000	1.165.000
1998.	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000
1999.	8.000.000	8.000.000	25.402.000	49.500.000	33.500.000	1.000.000	18.000.000	2.500.000	4.000.000
2000.	2.000.000	2.000.000	4.500.000	3.000.000	2.000.000	3.500.000	2.000.000	2.000.000	7.700.000
2001.	2.000.000	2.986.000	6.598.000	31.500.000	23.000.000	5.500.000	1.000.000	1.250.000	17.300.000
2002.	3.000.000	2.000.000	3.500.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	1.000.000	2.000.000
2003.	1.500.000	1.600.000	6.424.000	2.100.000	6.411.000	8.000.000	2.000.000	4.160.000	1.000.000
2004.	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	4.000.000	2.000.000	2.000.000
Σ	102.457.197	43.087.063	114.705.346	187.431.127	151.201.362	62.551.131	124.825.903	35.519.758	49.390.422

Izvor: Višćević, Z.: Kovani novac Republike Hrvatske, vlastita naklada, Rijeka, 2004., HNZ.

Primjer Hrvatske potvrđuje konstataciju da kovinski novac ne gubi važnost (napose optjecajnu) unatoč znatnim promjenama u monetarnoj sferi.

Razlozi su u navikama njegovih korisnika, ali i u olakšavanju svakodnevnih sitnih plaćanja (različiti automati, uporaba kolica u trgovačkim centrima i drugo). Supstitucija jednog apoena papirnog novca istom nominalnom vrijednošću kovinskog novca¹⁷ ta-

¹³ Fr. planchette (planšete); odnosno ronđele ili pločice za izradu kovinskog novca.

¹⁴ Emisije kovinskog novca u nadležnosti su nacionalnih središnjih banaka, s tim da količine emitiranog novca čine novčanu masu zemalja euro područja, a odobrava ih Europska središnja banka.

¹⁵ Zemlje EU koje su uvele euro u gotovinskom obliku.

¹⁶ Svi apoeni apoenskog niza optjecajnoga kovinskog novca izdani su u višoj kvaliteti – necirkulirajući (UNC) godište 1993. (tzv. Turistički kompleti u 50.000 komada), odnosno u kvaliteti proof (numizmatički kompleti), i to godine 1993. u 25.000 komada, 1994. u 4000 komada, 1995. u 4000 komada, 1996. u 5000 komada, 1997. u 2000 komada, 1998. u 2000 komada, 1999. u 2000 komada, 2000. u 1000 komada, 2001. u 1000 komada, 2002. u 1000 komada, 2003. u 1000 komada, 2004. u 2000 komada, 2005. u 2000 komada, 2006. u 1000 komada, 2007. u 1000 komada, 2008. u 1000 komada i 2009. u 1000 komada.

¹⁷ Novčanica nominalne vrijednosti 5 kuna.

kođer se odrazila na emitiranu količinu. Obezvrjeđivanje novca može se uočiti i prema emitiranim količinama najmanjih apoeni jer se njihov broj smanjuje.

Tablica 2. Emisije eura i centa po apoenima i razdobljima u mil. kom.

	1 CENT	2 CENTA	5 CENTA	10 CENTA	20 CENTA	50 CENTA	1 EURO	2 EURA
2002.	11.045	9.396	8.895	9.200	8.319	6.816	7.174	5.273
2003.	4.818	3.648	3.087	3.445	3.474	2.483	3.597	2.796
2004.	3.998	3.109	2.713	2.905	2.974	2.054	2.842	2.495
2005.	3.529	3.115	2.520	2.640	2.824	1.912	2.654	2.405
2006.	3.483	3.104	2.519	2.585	2.816	1.960	2.657	2.394
2007.	3.840	3.522	2.754	2.863	3.076	2.115	2.613	2.353
2008.	4.032	3.787	2.773	2.838	3.091	2.085	2.566	2.352
Σ	34.745	29.681	25.261	26.476	26.574	19.425	24.103	20.068

Izvor: www.ecb.int

Primjer EU također pokazuje važnost kovinskoga novca danas. Uočljivo je da je emitirana količina optjecajnoga kovinskog novca najveća u prvoj godini emitiranja¹⁸, ali nakon prve emisije u količinama koje su potrebne za normalan novčani optjecaj. Hrvatska uglavnom, a EU potpuno, u startu su emitirale najveću količinu tog novca, što je motivirano prvenstveno sigurnosnim razlozima i razlozima prestiža¹⁹ (pogotovo u EU).

Različita rješenja dizajna nacionalne strane kovanica (aversa) u zemljama izdavateljima eura (isti likovni prikazi na svim apoenima apoenskog niza, isti dizajni za dijelove apoenskog niza odnosno za apoene izrađene od iste slitine ili različit dizajn svakog apoena), uz dopuštenje svim zemljama koje su to htjele da se, u skladu s njihovom emisijskom tradicijom, emitiraju kovanice sa stvarnom godinom kovanja te redizajn²⁰ reversa apoena od 10, 20, 50 centa te 1, 2 eura, djelomično dodatno utječu na moguće probleme vezane uz prepoznavanje kovinskog novca. O problemima i teškoćama u razlikovanju euro kovanica i njihovoj manipulaciji u EU stalno se provode ankete.²¹

2.1.2. Prigodni optjecajni kovinski novac

Činjenica da prigodni optjecajni kovinski novac primarno obnaša prometnu funkciju te da se od optjecajnoga kovinskog novca može manje ili više razlikovati, a da pri tomu ima prikaz motiva koji može biti opće ili posebno atraktivan.

U Hrvatskoj emisiji prigodnog optjecajnoga kovinskog novca može se uočiti relativno mali broj razloga za izdavanje toga novčanog oblika, ali i nevelike emitirane količine te relativni diskontinuitet u emisijskoj politici. Hrvatska je iskoristila moguć-

¹⁸ Pojedine države emitiraju kovanice, osim s označenom godinom 2002., i s godinama 1999., 2000. i 2001.

¹⁹ Bilo je važno svakako izbjeći situaciju da se ne bi mogla konvertirati sva željena količina nacionalnog novca u euro i cente u bilo kojoj državi koja je uvela taj nadnacionalni novac. Svakako su postojali i drugi razlozi takvom pristupu, a to je prvenstveno nemogućnost da se unaprijed potpuno predvide reakcije budućih korisnika toga novca pa prema tomu i potrebite količine novca za konverziju.

²⁰ Godine 2007.

²¹ Ankete se provode prema kriteriju spola, godina starosti, stanovanja (grad, ostali dijelovi zemlje) i zanimanja.

nost zamjene izgleda aversa kovanica (za čitav apoenski niz)²² te je uvela jednu novu nominalnu vrijednost (25 kuna)²³ (tablica 3.).

Tablica 3. Emisije prigodnog optjecajnoga kovinskoga novca hrvatskih kuna i lipa po apoenima i razdobljima

	1 lp	2 lp	5 lp	10 lp	20 lp	50 lp	1 kn	2 kn	5 kn	25 kn
1993.										
1994.									1.000.000	
1995.	1.000.000			900.000	1.000.000			500.000		
1996.		1.000.000	900.000			900.000	1.000.000			
1997.										900.000*
1998.										300.000
1999.										300.000
2000.										300.000
2001.										
2002.										200.000
2003.										
2004.										30.000
Σ	1.000.000	1.000.000	900.000	900.000	1.000.000	900.000	1.000.000	500.000	1.000.000	2.030.000

* Tri izdanja (motiva)

Izvor: Srb, V., Matić, B.: Kovani novac Republike Hrvatske, Agencija za komercijalnu djelatnost, Zagreb, 1999., HNB.

Emisije prigodnog optjecajnoga kovinskoga novca u zemljama euro područja²⁴ mogu se podijeliti u dvije kategorije.

Jednu kategoriju čine emisije prigodnog optjecajnoga kovinskoga novca koji je zakonsko sredstvo plaćanja u svim zemljama euro područja. Za izradu te kategorije prigodnog optjecajnoga kovinskoga novca isključivo služi apoeni nominalne vrijednosti 2 eura (tablica 4.).

Tablica 4.

Emisije prigodnog optjecajnoga kovinskoga novca nominalne vrijednosti 2 eura u kom.

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.		UKUPNO
				ZI *			ZI*	
AT		7.000.000			9.000.000		5.000.000	21.000.000
BE		6.000.000	5.000.000		5.000.000	5.000.000	5.000.000	26.000.000
CY							1.000.000	1.000.000
DE			30.000.000	30.000.000	30.000.000	30.000.000	30.000.000	180.000.000
ES		8.000.000			8.000.000		8.000.000	24.000.000

²² Izdan je u višoj kvaliteti proof (numizmatički komplet) godište 1994.-1996. u 5000 komada.

²³ Apoeni nominalne vrijednosti 25 kuna izdani su u višoj kvaliteti proof (numizmatički komplet), i to komplet od 3 apoena godište 1997. u 2000 komada i komplet (3 apoena) godište 1998., 1999. i 2000. u 1000 komada.

²⁴ Euro područje obuhvaća države koje su uvele euro u gotovinskom obliku, a članice su EMU te države koje koriste euro kao nadnacionalnu valutu temeljem prethodno zaključenih monetarnih sporazuma sa zemljama koje su danas članice EU (Francuska i Italija).

FI	1.000.000	2.000.000	2.500.000	2.000.000	1.400.000	1.500.000		1.400.000	11.800.000
FR					9.400.000	20.000.000		10.000.000	39.400.000
GR	50.000.000				4.000.000			4.000.000	58.000.000
IE					4.820.000			5.000.000	9.820.000
IT	16.000.000	18.000.000	40.000.000		5.000.000	5.000.000		2.500.000	86.500.000
LU	2.490.000	2.800.000	1.100.000	1.100.000	2.100.000	1.300.000	1.400.000	1.400.000	13.690.000
MT								700.000	700.000
NL					6.333.000			5.300.000	11.633.000
PT				2.000.000	2.000.000	1.035.000	1.250.000	1.285.000	7.570.000
SI					400.000	1.000.000		1.000.000	2.400.000
SK								2.500.000	2.500.000
VA	100.000	100.000	100.000	100.000		100.000			500.000
SM	110.000	130.000	120.000	130.000		130.000	130.000		750.000
MC				20.001					20.001
Broj motiva	6	8	7	7	13	10	4	16	71

Z1 - Zajedničko izdanje svih zemalja Eurosustava

Izvor: www.ecb.int

Emisije prigodnog optjecajnoga kovinskog novca nominalne vrijednosti 2 eura sastoje se od pojedinačnih i zajedničkih izdanja i do sada je izdan 71 različiti motiv. U zajedničkim izdanjima sudjeluju samo države Eurosustava.

Drugu kategoriju čine emisije prigodnog optjecajnoga kovinskog novca nominalnih vrijednosti koje odabiru emitenti samostalno. Taj novac ima i druga tehničkih obilježja u odnosu na optjecajni kovinski novac euro područja te je zakonsko sredstvo plaćanja samo u zemlji emitentu. Taj novčani oblik zajedno s ostalim novčanim oblicima kovinskog (i papirnog te depozitnog novca) čini novčanu masu zemalja euro područja.

Slijedeći svoju dugu i uspješnu monetarnu politiku u segmentu prigodnog optjecajnoga kovinskog novca te u duhu tradicije, Austrija emitira apoen nominalne vrijednosti 5 eura u srebru (do sada 13 različitih motiva), a Njemačka emitira apoen nominalne vrijednosti 10 eura također u srebru (do sada 44 različita motiva)²⁵.

Tablica 5. Emisije prigodnog optjecajnoga kovinskog novca u Austriji u 000 kom.

Godina	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Motivi	500	500	275	500	250	150	225
			600	275	375	450	225
							150
UKUPNO	500	500	875	775	625	600	600

Izvor: www.oenb.at

²⁵ Te zemlje iste apoen izdaju i u višoj kvaliteti izrade, a ti otkovi pripadaju i u kategoriju prigodnog novca ako su u toj, višoj kvaliteti izrade.

Tablica 6. Emisije prigodnog optjecajnoga kovinskog novca u Njemačkoj u 000 kom.

Godina	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Motivi	2.000	2.050	1.800	1.800	1.600	1.600	1.500	1.643
	2.000	2.050	1.800	1.800	1.600	1.600	1.500	1.650
	2.000	2.050	1.800	1.800	1.600	1.600	1.500	1.613
	2.000	2.050	1.800	1.800	1.600	1.600	1.500	1.610
	2.000	2.050	1.800	1.800	1.600	1.600	1.500	1.690
		3.550	4.000	4.000	4.000			
UKUPNO	10.000	13.800	13.000	13.000	12.000	8.000	7.500	8.206

Izvor: www.bundesbank.de

Tako velika emisija prigodnog optjecajnoga kovinskog novca u svim zemljama euro područja, a i primjeri dviju najvažnijih zemalja po emisijama prigodnoga kovinskog novca, upućuje na znatne numizmatičke potencijale, ali i na postizanje emisijske dobiti kao interesantnog nefiskalnoga prihoda te u konačnici i angažiranje kapaciteta kovnica (zemalja koje ih imaju) te zapošljavanja.

2.1.3. Prigodni kovinski novac

Prigodni kovinski novac zakonsko je sredstvo plaćanja, no temeljna svrha njegova izdavanja jest postizanje emisijske dobiti i obnašanje numizmatičke funkcije te se redovito, osim rijetkih iznimka, ne nalazi u optjecaju. Istina, taj novčani oblik, ovisno o monetarnoj politici zemlje izdavatelja, obnaša i niz drugih funkcija.

Emisije prigodnoga kovinskog novca u Hrvatskoj po apoenima, godinama izdanja, materijalu iz kojega su izrađeni i povodima izdanja od osamostaljenja zemlje do danas prikazane su u tablici 7.

Tablica 7. Izdanja, apoeni, količine prigodnog novca u zlatu i srebru Republike Hrvatske

Motiv izdanja	Godina izdanja	Apoeni					
		Srebro			Zlato		
		100	150	200	5	500	1000
1. "500. obljetnica rođenja Marina Držića"	2008.						2.000
2. "Dubrovačka karaka"	2008.		5.000				
3. "Benedikt Kotruljević"	2008.		2.000				
4. "Andrija Mohorovičić"	2008.						2.000
5. "Ivan Meštrović"	2007.		3.000				
6. "Nikola Tesla"	2006.		5.000				
7. "Svjetsko nogometno prvenstvo 2006., Njemačka" – II. izdanje	2006.		10.000				
8. "Zimske olimpijske igre 2006., Italija"	2005.		15.000				
9. "Svjetsko nogometno prvenstvo 2006., Njemačka"	2005.		50.000				
10. "Slava Raškaj"	2000.			2.000			
11. "10. obljetnica konstituiranja Hrvatskog državnog sabora 30. V. 1990. - 30. V. 2000."	2000.					500	

	Motiv izdanja	Godina izdanja	Apoeni					
			Srebro			Zlato		
			100	150	200	5	500	1000
12.	“Katarina Zrinska”	1999.			2.000			
13.	“Ivana Brlić Mažuranić”	1998.			2.000			
14.	“500. obljetnica rođenja Jurja Julija Klovića”	1998.			2.000			
15.	“150. obljetnica odluke Hrvatskoga državnog sabora o hrvatskom jeziku”	1998.		1.000				
16.	“100. obljetnica rođenja kardinala Alojzija Stepinca”	1998.		3.000			3.000	
17.	“Baranja”	1997.		1.000	1.000		1.000	1.000
18.	“Vukovar”	1997.			2.000		2.000	
19.	“Prvi predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman”	1997.		10.000	5.000			3.000
20.	“800. obljetnica spomena imena grada Osijeka”	1996.		1.000	1.000		1.000	
21.	“Šest stoljeća sveučilišne nastave u Zadru”	1996.			1.000		1.000	
22.	“XXVI. olimpijske igre, Atlanta 1996.”	1996.	4.000	4.000	4.000			
23.	“1700. obljetnica Dioklecijanove palače i osnutka grada Splita”	1995.	2.950		2.950		3.950	1.950
24.	Senjski glagoljski misal	1995.				200		
25.	“Dan državnosti Republike Hrvatske 30. svibnja 1990.-1995.”	1995.	6.000	5.000	4.000		4.000	
26.	“900. godina Zagrebačke biskupije i grada Zagreba, II. izdanje”	1994.	1.000		1.000		1.000	
27.	“900. godina Zagrebačke biskupije i grada Zagreba”	1994.	3.000		3.000		1.000	
28.	“Ivan Pavao II.”	1994.	10.000					4.000
		Σ	26.950	115.000	32.950	200	18.450	13.950

Izvor: www.hnb.hr; <http://narodne-novine.nn.hr>

Hrvatska je do sada ukupno izdala 207.500 komada prigodnog optjecajnog novca u 28 različitih motiva te u 6 apoena, i to 3 u srebru i 3 u zlatu.

Emisijska djelatnost zemalja koje čine Eurosustav u segmentu prigodnoga kovinskog novca

Svaka država članica Eurosustava samostalno bira nominalnu vrijednost svojih apoena prigodnoga kovinskog novca, materijal izrade i ostale tehničke karakteristike. Taj je novac zakonsko sredstvo plaćanja u zemlji emitentu te ukupna nominalna vrijednost toga novca čini dio novčane mase Eurosustava pa mora biti odobrena od Europske središnje banke. Do sada je u državama Eurosustava ukupno izdano 20 različitih nominalnih vrijednosti toga novca, i to: €¼; €1,50; €1½; €3; €5; €8; €10; €12; €12½; €15; €20; €25; €30; €50; €100; €200; €300; €400; €500; €100.000.

Ako se tome pridodaju količine prigodnoga kovinskog novca koje emitiraju zemlje Europske unije koje nisu uvele euro u gotovinskom obliku, lako se može uočiti koliko je različitih otkova, što usložnjava stanje u novčanoj cirkulaciji ako se pojavi taj novčani oblik u prometu.

2.1.4. Ostali službeni otkovi

S obzirom na različitu zastupljenost ostalih službenih otkova, kao što su: naknadni otkovi povijesnog novca (replike), pokusni otkovi kovinskog novca, Piefort kovanice, novac kovan za pojedine kategorije ljudi, novac s greškama (makulature), novčane pločice ili puno rjeđe kovničke medalje, teoretski je moguće očekivati da se i ti otkovi, zbog različitih razloga, mogu naći u cirkulaciji.

3. Nelegalna izdanja kovinskog novca

U nelegalna izdanja kovinskog novca ubrajaju se krivotvorine toga novca²⁶.

Kovinski novac rjeđe se krivotvori, ponajprije zbog njegove relativno male kupovne snage, ali i složenije tehnologije izrade. Ipak pojava krivotvorina toga novčanog oblika u pojedinim zemljama upućuje i na tu vrstu ugroze novčanog optjecaja.

U Hrvatskoj su se tijekom 2007. godine pojavile krivotvorine apoena nominalne vrijednosti 5 kuna s označenim godištima 1994., 1996., 2002., 2004. i 2006. Broj otkrivenih krivotvorina nije poznat.

Europska unija, s obzirom na relativno veliku kupovnu snagu ovoga nadnacionalnoga (zajedničkoga) novca, također je suočena s krivotvorenjem kovanica, i to samo tri najveća apoena. S obzirom na veliku količinu emitiranih kovanica ta ugroza nije velika, no količine falsificiranih kovanica ipak su u porastu (tablica 8.).

Tablica 8. Broj krivotvorenih euro kovanica u optjecaju od 2002. do 2008.

Godina	50 centa	1 EURO	2 EURA	UKUPNO
2002.	28	1.281	1.030	2.339
2003.	185	6.318	19.688	26.191
2004.	858	9.103	64.603	74.564
2005.	4.000	12.800	83.700	100.500
2006.	8.300	14.100	141.400	163.800
2007.	13.000	16.200	181.900	211.100
2008.	16.600	24.500	154.800	195.900
Σ	42.971	84.302	647.121	774.394

Izvor: European Commission Euro Counterfeiting Reports 2002., 2003., 2004., 2005., 2006., 2007., 2008.

Sve navedene okolnosti mogu dovesti, a često i dovode, do određenih problema u svezi s identifikacijom (uočavanjem) i razlikovanjem kovinskog novca od kovinskih objekata koji to nisu.

Sukladno tomu države, ali i moneterne unije, pristupaju zaštiti svojih emisija, ali i korisnika toga novca, sprečavajući financijske gubitke te istovremeno pridonoseći očuvanju povjerenja u novac.

²⁶ Novčanice (papirne i izrađene od polimera) mogu se i krivotvoriti i falsificirati (nelegalno mijenjati neke detalje dodavanjem, oduzimanjem ili kombinacijom oduzimanja i dodavanja - primjerice nominalne vrijednosti i novčanice) da bi se stekao dojam da je to novčanica veće nominalne vrijednosti.

4. Regulacija izdanja kovinskih objekata koji mogu nalikovati kovinskom novcu

U kategoriju kovinskom novcu sličnih kovinskih objekata (artefakata) mogu se uvrstiti žetoni, reducirane medalje²⁷ i drugi artefakti koji mogu, više ili manje, nalikovati kovinskom novcu. Pojava artefakata koji nisu novac u novčanom prometu ima, često, različite uzroke te dijelom i različite posljedice, odnosno stupanj ugroze toga prometa.

Žetoni mogu služiti kao zamjenski novac u novčanim transakcijama, osobito u gospodarstvima koja se suočavaju s visokom inflacijom. Dizajnom mogu dovesti korisnike do zablude glede njihove prave prirode te mogu, ovisno o broju, dovoditi do znatnije ugroze emisijske politike u segmentu kovinskog novca.

Uporaba tih i drugih kovinskih objekata može se analizirati s aspekta izdavatelja, korisnika te sa stajališta monetarne vlasti.

Usklađujući svoju pravnu regulativu s EU i Hrvatska je normirala izdanja medalja i žetona koji prema određenim elementima (natpisi, referentne veličine, dizajn) mogu nalikovati kovanicama eura²⁸. Sukladno Odluci o medaljama i žetonima koji nalikuju kovanicama eura (točka III.) precizno se određuju obilježja medalja i žetona prema kojima oni nalikuju kovanicama eura:

“a) ako se izrazi »euro« ili »euro cent« ili simbol eura pojavljuju na njihovoj površini ili

b) ako je njihova veličina unutar referentne veličine ili

c) ako je dizajn koji se pojavljuje na površini medalja i žetona sličan dizajnu koji se nalazi na bilo kojem od nacionalnih naličja ili zajedničkih lica kovanica eura ili je jednak ili sličan dizajnu na obodu kovanica od dva eura.“

Točka IV. Odluke predviđa iznimke od navedenoga, a to su:

„(1) medalje i žetoni koji nose naziv »euro« ili »euro cent« ili simbol eura bez iskazane nominalne vrijednosti, ne nalikuju kovanicama eura ako veličinom odstupaju od referentne veličine.

(2) Iznimno medalje i žetoni čija je veličina unutar referentne veličine, ne nalikuju kovanicama eura:

a) ako imaju u sredini probušenu rupu promjera većeg od 6 milimetara ili ako je njihov oblik poligonalan, a nema više od šest kutova, te ako se poštuje uvjet iz druge alineje pod c) stavka 2. ove točke ili

b) ako su izrađeni od zlata, srebra ili platine ili

c) ako zadovoljavaju sljedeće uvjete:

– kombinacije promjera i visine oboda medalja i žetona dosljedno su izvan opsega definiranih u svakom od slučajeva navedenih u točki II. Priloga II. i

– kombinacije promjera i svojstava kovina od kojih su izrađene medalje i žetoni dosljedno su izvan opsega i svojstava kovina definiranih u svakom od slučajeva navedenih u točki III. Priloga II.”

²⁷ Najčešće su kovane, rjeđe lijevane ili iznimno izrađene lijevanjem pod tlakom.

²⁸ Odluka o medaljama i žetonima koji nalikuju kovanicama eura (NN, 132/07.).

Navedenom Odlukom definirani su pojmovi euro, njegov simbol, pojam medalje i žetona²⁹, pojmovi zlato, srebro i platina te referentne veličine.

Takva restriktivna regulacija izdavanja kovinskom novcu sličnih objekata upućuje na globalne dimenzije suvremenoga kovinskog novca te razmjere ugroze novčane cirkulacije.

5. Suvremena hrvatska izdanja žetona

Godine 1997. u Hrvatskoj se pojavljuju žetoni koji su služili kao platežno sredstvo u izdanju tvrtke "Razvitak" iz Našice. Žetoni su izdani u tri različite veličine (promjera), mase i s različitim nominalnim vrijednostima (tablica 9.).

Tablica 9. Nominalne vrijednosti, promjer i masa žetona "Razvitak"

Nominalna vrijednost	Promjer u mm	Masa u g	Debljina u mm
25	23,50	6,25	2,00
50	25,00	7,40	2,00
100	30,00	10,80	2,00

Izgled žetona³⁰:

- *avers*: identični aversi osim nominalne vrijednosti. Na aversu se nalazi logo tvrtke "Razvitak", u središnjem dijelu žetona tekst /"d.d. za trgovinu"/"HR.NAŠICE". Površina je izrađena u finom točkastom rasteru.
- *revers*: identični reversi osim oznake nominalne vrijednosti "25", "50" i "100"/ inicijali "M.Č." (Miroslav Čiček – vlasnik tvrtke), uokvireno otvorenim vijencem od hrvatskog pletera/ godina kovanja "1997.".
- obod: sva tri žetona imaju gladak obod s uzdignutim rubovima na aversu i reversu.
- materijal izrade: slitina bakra, nikla i cinka.
- količina otkovanih komada: nepoznata?
- kovnica: IKOM Zagreb.

Slika 1. Avers žetona „Razvitak“

²⁹ „Medalje i žetoni su metalni predmeti, osim pločica namijenjenih za izradu kovanica, koje imaju izgled i/ili tehnička svojstva kovanog novca, ali nisu ni zakonito sredstvo plaćanja ni zakoniti instrumenti plaćanja ni u jednoj državi“ (točka II. Odluke).

³⁰ Slika 1. avers žetona; slika 2. revers nominalne vrijednosti 25; slika 3. revers nominalne vrijednosti 50; slika 4. revers nominalne vrijednosti 100.

Slika 2. Revers žetona „Razvitak“ nominalne vrijednosti 25

Slika 3. Revers žetona „Razvitak“ nominalne vrijednosti 50

Slika 4. Revers žetona „Razvitak“ nominalne vrijednosti 100

6. Zaključak

Unatoč činjenici da je danas kovinski novac najmanje zastupljen u novčanoj cirkulaciji, njegove emisije iznimno su velike te se ne smanjuju. Razlozi su transakcijske potrebe, tezauriranje, numizmatička i turistička (suvenir) namjena, očuvanje vrijednosti, funkcija novca kao imovine i drugo. Pojave zajedničkog uređenja monetarne sfere kroz emisije nadnacionalnog novca, redizajn kovanica, inflacija, emisije različitih vrsta kovinskog novca radi postizanja emisijske dobiti i druge okolnosti dodatno povećavaju količine kovinskog novca, ali i njegovu važnost.

Istovremeno, zbog različitih razloga, ali i različitog intenziteta u pojedinim zemljama ili novčanim unijama u novčanoj cirkulaciji nalaze se i razni kovinski artefakti koji, dijelom, zamjenjuju kovinski novac te mogu, više ili manje, sličiti kovinskom novcu i biti ugroza novčanog optjecaja. Stoga se pribjegava regulaciji takvih izdanja radi očuvanja novčane cirkulacije, ali i očuvanja povjerenja u novac.

7. Literatura

1. *Matić, B.*: Prigodni optjecajni novac kao element stabilnosti novčanog sustava, Numizmatičke vijesti, 54. (2001.); 144.-153.
2. *Matić, B.*: Emisija eura i euro centa u gotovinskom obliku i njezin odraz na Hrvatsku, Numizmatičke vijesti, 56. (2003.); 214.-219.
3. *Matić, B.*: Emisija prigodnog kovinskog novca - perspektive i mogućnosti, Numizmatičke vijesti, 61. (2008.); 231.-240.
4. *Srb, V., Matić, B.*: Kovani novac Republike Hrvatske, Agencija za komercijalnu djelatnost, Zagreb, 1999.
5. *Višćević, Z.*: Kovani novac Republike Hrvatske, vlastita naklada, Rijeka, 2004.
6. Odluka o medaljama i žetonima koji nalikuju kovanicama eura (NN, 132/07.).
7. Commission recommendation of 3 June 2005 on common guidelines for the national sides of euro circulation coins OJ L 186/1/2005;
8. Commission Recommendation of 19 December 2008 on common guidelines for the national sides and the issuance of euro coins intended for circulation L9/52/2009
9. Communication from the Commission on the recommendation of 29 September 2003 concerning a common practice for changes to the design of national obverse sides of euro circulation coins C247/5/2003).
10. European Commission Euro Counterfeiting Reports 2002., 2003., 2004., 2005., 2006., 2007., 2008.
11. www.ecb.int
12. www.bundesbank.de
13. www.hnb.hr;
14. <http://narodne-novine.nn.hr>
15. www.oenb.at